

Izvor: pixabay

Tekst: LJILJANA PAVLINA

Ponedjeljak, 25. rujna 2023.

GRIJEH ODRASLIH I UPRAVLJAČKIH STRUKTURA: PATNJA NAŠE DJECE JE DRUŠTVENI SIMPTOM

Zabrinjavajući porast broja mentalnih poremećaja među djecom i adolescentima sve je češća tema medija, okruglih stolova, tribina, ekspertiza, nacionalnih i nadnacionalnih strategija, programa itd.; najavljuju se veća ulaganja u postojeće kapacitete, nove specijalizacije i zapošljavanje većeg broja stručnjaka.

Drugim riječima, slika o mentalno sve bolesnijoj populaciji, na globalnoj razini pa tako i kod nas, sada je puno šira: nismo bolesni samo mi odrasli, bolesna su i naša djeca.

Je li ta slika realna ili je diskurs o eskalaciji mentalnih poremećaja poprimio obilježja javne histerije? Odavno su sociolozi, antropolozi, filozofi, i poneki općem narativu suprotstavljen psihijatar, dijagnosticirali da je naše (našeg civilizacijskog kruga, op.a.) društvo psihologizirano, psihijatrizirano i medikalizirano.

„Tri do četiri posto odraslog pučanstva boluje od ludila, ali riječ je o ludilu zbog kojeg je psihijatrija osnovana. Ona nije osnovana radi naše ojađenosti, nesreće, depresije, frustracije ili ovisnosti. Ona je osnovana za nepopravljivo lude ljude“, govorio je pok. psihijatar Robert Torre.

„Kako je došlo do toga da možemo reći kako svaka druga osoba tijekom svojeg života jednom doživi neki od psihijatrijskih poremećaja? Kako su te pojavnosti porasle? Kako je došlo do medikalizacije, psihijatrizacije i psihologizacije zapadnog pučanstva? Ima nas više (psihijatara, op.a.) nego ikad, a opet poremećaja ima toliko da bi nas trebalo biti četiri puta više. Je li izlaz u tome da se hipertrofiraju službe ili smo pogriješili u konceptualizaciji?“ pitao se Torre.

Ako je to točno (ovaj tekst ne propituje točnost navedenih tvrdnji, one su poticaj za razmišljanje), legitimno je postaviti pitanje događa li se sada taj

fenomen i u tretmanu djece i mladih, koji su zbog zabrinjavajućih statističkih pokazatelja izmješteni u fokus.

Razmatranje ovog pitanja ne umanjuje značaj statističkih pokazatelja, niti ima tu ambiciju. Ono što nas zanima, konkretni su (materijalni) uzroci takve statističke slike.

Treba li doista toliko djece psihijatrijsku pomoć (ili pomoć psihologa) ili bi se kao društvo trebali fokusirati na uzroke i sustavno ih rješavati, ako je to uopće moguće u konstelaciji stvari kakvu je iznjedrio tzv. suvremeni način života u kojem je oslabljen stup društva, tj. obitelj koja bi trebala biti nukleus sigurnog odrastanja, a ne generator egzistencijalističke mučnine.

AMNESTIRANJE UPRAVLJAČKIH STRUKTURA

Svi su se dionici društva mobilizirali. „Što se to događa s našom djecom?“ pitaju se. Brojke o broju mentalnih poremećaja su alarmantne. Stručnjaci, nevladine udruge, političari i mediji, svi su se uključili, nude se rješenja.

Brojni su prigovori na sve predložene mjere, uvijek nečega nedostaje, svega treba više (psihijatar, psihologa, socijalnih radnika, pedagoga, stacionarnih kapaciteta, materijalnih resursa itd.), uglavnom ostavljajući po strani istraživanje konkretnih (materijalnih) uzroka eskalacije mentalnih poremećaja.

Često se barata svaljivanjem „krivnje“ na predmete (mobitele, računala), na nematerijalne uzroke (društvene mreže, medije, televiziju koja prikazuje „svakakvo smeće“, štetan sadržaj filmova, „cajke“, influensere...). Najnovija mjera koja bi se trebala pozitivno odraziti na socijalizaciju i ponašanje djece, vidjeli smo, oduzimanje je mobitela učenicima. Kao da mobitel nije alat, već je uzrok alijenacije.

Rijetko tko će se od upravljačkih struktura dotaknuti siromaštva velikog broja građana, egzistencijalne nesigurnosti te stvarne uloge odraslih (roditelja, skrbnika, obrazovnih institucija) u generiranju mentalnih problema mladih.

Prevladavajuća „dijagnoza“ kojom se kod nas barata u upravljačkim krugovima je da je recentni porast mentalnih poteškoća kod djece i mladih usko povezan sa „zaključavanjem“ tijekom pandemije, s nizom razornih potresa te s ratom u Ukrajini kao destabilizirajućim faktorom sigurnog i prosperitetnog života u EU.

To ih na neki način amnestira. Jer ako govorimo o posljedicama potresa, tu društvo nije ništa krivo jer je to prirodna katastrofa. Ne možemo je prevenirati, niti njome upravljati. Što bi se reklo, „viša sila“. Rat u Ukrajini je također nešto van domašaja naših upravljačkih struktura jer nismo ga „mi“ izazvali. Znači, opet „viša sila“. Zaključavanje također nije bilo izvorna ideja naših upravljačkih struktura: slijedile su se nadnacionalne zdravstvene preporuke, „pa nismo ga „mi“ izmislili“.

Znači, za niti jedan najčešće istaknut uzrok eskalacije mentalnih poremećaja među djecom i mladima, uključujući i navedene nematerijalne uzroke (mobiteli, mreže...), ne može se okriviti nitko iz upravljačkih struktura. Drugim riječima, proizlazi da problemi s djecom i njihovim „pucanjem“ nemaju nikakve veze s onima koji kreiraju našu stvarnost.

Govori se i da se zahtjevi modernog načina života postavljaju na sve mlađe i mlađe jedinice (uspjeh, konzumerizam, kompeticija, diktati tjelesne ljepote, itd.). To su neke od „dijagnoza“ oko kojih upravljači i civilni sektori učvršćuju svoj utjecaj, izražavajući javnu zabrinutost i tražeći da se mobilizira više stručnjaka koji će problem najprije prevenirati, a po potrebi i liječiti već „psihički posrnule“ pod teretom sve zahtjevnijeg života kao takvog.

Djecu s mentalnim poremećajima, ističu upravljači, treba čim ranije početi liječiti, jer će tako biti manji problem za zajednicu kad odrastu. Drugim riječima, danas bolesna djeca, sutra su bolesni odrasli koji će biti trajan izdatak za zdravstveni sustav, što nikako ne može biti ničiji pa ni naš nacionalni interes. Društvu trebaju zdravi pojedinci.

UZROCI PATNJE I TRAUME

Ostavimo natruhe cinizma po strani i zapitajmo se zašto djeca i mladi imaju sve više problema s mentalnim zdravljem, a pokrenuti su toliki preventivni programi, što od strane upravljačkih struktura, što od civilnog sektora. U školama se zapošljava sve veći broj psihologa, za mentalno zdravlje se trči, pleše, pjeva, crta, stalno se uvode novi, sve bolji programi pomoći, ali problemi se ne smanjuju. Zašto?

Spušta li se, dakle, sveopća psihologizacija, psihijatrizacija i medikalizacija društva na one najmlađe? Vidimo da se smatra da je nužno uvođenje psihologa u svaku školu. Hoće li to doista smanjiti statističke pokazatelje da su nam djeca i mladi sve lošije?

Nejasno je kako će psiholozi nositi na leđima sve ono što ne valja u našem društvu, a što tako loše utječe na našu djecu. Hoće li oni riješiti uzroke patnje naše djece ili treba duboko zaorati mulj socijalnih (ne)prilika, siromaštva, socijalnih nejednakosti, razorenih obitelji, alkoholizma i ovisnosti jednog ili oba roditelja? Utjecaj takvih problema na mentalno zdravlje djece i mladih ostavlja se uglavnom po strani, umjesto da budu u fokusu.

Puno se lamentira o pravima djece (Konvencija o pravima djeteta), no to što neko dijete ima na nešto pravo, ne znači da ono to pravo konzumira. Uvjeti za razvoj djeteta trebali bi biti optimalni, no oni to najčešće nisu. Puno djece nema za školski izlet, za vannastavne aktivnosti, neka idu u školu gladna. Ta djeca ne pohađaju balet ili satove klavira. Njihovi roditelji ih nikada ne vode na more.

APSTRAKTNI PROBLEMI

Patnja naše djece je postao koncept koji kao da nema nikakvu vezu s materijalnom bazom. Govori se o ekranizmu, o pogubnim utjecajima interneta, medija, baš kao da svako dijete ima zadovoljene osnovne materijalne potrebe pa je, eto, mreža izvor njihovih problema. Ako zabranimo mobitele i mreže, djeca će biti zdravija? Neovisno o tome što je obitelj često ugrožena zbog alkoholizma, a dijete dobija batine ili ga netko stariji seksualno zlostavlja...

Nije li ispravnije gledati na patnju i traumu naše djece kao na društveni simptom? Djetetovi problemi nisu strogo individualni (pejorativno: slabić, osjetljivko, ljenčina, niškoristi...). Problem treba smjestiti u širi socijalni kontekst, a na djecu treba gledati kao na žrtve tog konteksta. On bi postao bolji promijene li se materijalni (i sigurnosni; život bez batina, seksualnog zlostavljanja) uvjeti njihovog odrastanja.

Spomenuti fenomen psihijatrizacije uzroke nećijih mentalnih problema vidi u individualnoj psihopatologiji pojedinca, dok se medikalizacijom, tvrde neki, vrši kontrola pojedinca koji se „problematično“ ponaša pomoću medicinskih postupaka. To možda odgovora upravljačkim krugovima jer dobivaju priliku da se iskupe od odgovornosti, stvarajući iskrivljeni dojam da su društveni problemi rješivi ako se svedu na individualnu (izlječivu) dimenziju.

U suvremenom društvu sve se svaljuje na pojedinca. Svatko je kovač svoje sreće, svatko je sam odgovoran za svoje izbore i za svoje postupke. Ako je neprilagođen društvu, treba ga podvrgnuti liječenju. On sam stoji naspram moćnih makrostrukture i na njemu samom je hoće li se integrirati u društvenu zajednicu ili će ostati „vječno smetalo“. Šanse za integraciju djeluju kao da ovise isključivo o samom pojedincu, neovisno o klasnoj pozicioniranosti, no stvarnost to demantira. Siromašna djeca su bila i uvijek će ostati ugroženija i izloženija rizicima tzv. „neprilagođenog ponašanja“, pa i delikvencije.

Kad govorimo o psihijatrizaciji društva, pitanje je, dakle, može li se takav diskurs prenijeti i na mentalno zdravlje naše djece i mladih jer sve češće se određeni obiteljski, socijalni problemi, problemi ponašanja ili problemi u školi nastoje riješiti kroz sustav dječje psihijatrije. Liječe se simptomi, uzroci ostaju. Pomoglo bi da svoje ponašanje korigiraju odrasli koji bi trebali djetetu pružiti

sigurno i poticajno okruženje. Dijete alkoholičara neće biti bolje ne prestane li se roditelj opijati.

IMPERATIVI SUVREMENOG DRUŠTVA

Popularna psihologija podučava pojedinca kako uspjeti u 12 koraka, kako se nositi sa stresom, kako preboljeti gubitak voljene osobe, kako bolje spavati, kako se bolje adaptirati u društvo kojem pripada. Oni koji remete zajednicu, trebaju terapiju. Za svaki problem postoji rješenje. Treba samo raditi na sebi (osobna odgovornost). Vježbaj, dobro jedi, uzimaj suplemente, grli stabla, izađi u prirodu...

Je li se vremenom izgubila granica između normalnog i patološkog? Prag dijagnosticiranja nekog poremećaja se snizio, stalno se otkrivaju novi poremećaji. A sreća je nadohvat ruke, treba se samo podvrgnuti nekoj terapiji. Ljudi ne žele više trpjeti nikakve teškoće, egzistencijalna patnja se prikazuje kao bolest, za sve postoji pilula (Torre). Svi su pod stresom, svatko može već sutra ozbiljno oboljeti...

Teza je da smo svi potencijalni bolesnici jer smo izloženi ogromnom stresu, sagorijevanju i anksioznosti zbog suvremenog načina života. Svatko može kod sebe pronaći barem neki od simptoma nekog od poremećaja: rješavaju se internet testovi, poseže se za savjetima gurua, influensera, gutaju se knjige o samopomoći, a gutaju se i psihofarmaci. Ljudska patnja se medikalizira.

Rad na sebi, to je danas imperativ. Svatko je odgovoran za to kako mu je. Sami ste si krivi ako se osjećate loše, uz takvu dostupnost svih mogućih tretmana. To je taj narativ.

Preslikava li se to i na djecu i mlade? Je li prisutna psihologizacija i psihijatrizacija nekoć očekivanih i prihvaćenih tegoba odrastanja: sukoba s roditeljima i autoritetima, problema u školi, drskost u ophođenju sa starijima itd.?

Neki će reći da se tome prije nije posvećivala takva pozornost i da nisu „od muhe radili slona“. Nekad se govorilo „mladost – ludost“, opametit će se, nezreo je i tome slično. Danas je, pak, preporučljivo čim ranije potražiti pomoć kako bi se prevenirale kasnije ozbiljnije tegobe s mentalnim zdravljem.

MUKE PO ODRASTANJU

Smijemo li uopće teoretizirati patnju djece i mladih? Sve se smije teoretizirati, sve se može propitkivati, ali kad su djeca posrijedi, ne bi smjeli riskirati. Treba djelovati odmah, a razmišljati možemo i poslije.

Jer samozljeđuje li se dijete ili je pokušalo počinuti suicid, to nitko ne bi smio omalovažiti i nazvati tako iskazano beznađe fazom odrastanja. Ne smijemo reći „proći će“ jer možda neće.

Suprotno mišljenjima da se pravi drama od normalnih faza odrastanja, istina je da rijetko tko „trči“ psihijatru ako baš ne mora. Struka se ne bavi „razmaženom“ djecom već se bavi ozbiljnim poremećajima kod djece i mladih. S lakšim problemima se ljudi uglavnom pokušavaju nositi sami. Tek kad ne ide, pokucaju stručnjacima na vrata.

Niti jedan roditelj ne može bez stručne pomoći ima li dijete neki razvojni poremećaj, mentalnu retardaciju, anoreksiju nervozu i bulimiju, poremećaj identiteta, dječju psihozu i shizofreniju, neurološke poremećaje, disocijativni poremećaj, psihotična stanja, bipolarni poremećaj... Kad govorimo o manjku stručnjaka, treba imati u vidu čime se oni zapravo bave.

Važno je da se roditelji, ako primijete nešto zabrinjavajuće u djetetovom razvoju i ponašanju, za pomoć obraćaju isključivo stručnjacima koji su za to specijalizirani jer rad s djetetom nikako nije istovjetan radu s odraslim pacijentima. Dijete ima svoje razvojne specifičnosti i svijet doživljava sukladno svojoj dobi. Prema pravilniku iz 2020. godine o standardima u djelatnosti dječje i adolescentske psihijatrije, djecu i adolescente do 18. godine mogu

pregledavati samo psihijatri s užom specijalizacijom iz dječje i adolescentske psihijatrije. Ta je specijalizacija izdvojena od odrasle psihijatrije tek 2011. godine pa je možda i to razlog što još uvijek nemamo dovoljan broj psihijatara s užom specijalizacijom tog tipa.

Problemi kao što su noćno mokrenje (regresija), intenzivni strahovi, tikovi, izljevi bijesa, samoozljeđivanje, izbjegavanje druženja s drugom djecom, nesanicu itd. nisu nešto preko čega treba samo prijeći i nadati se da će za koju godinu biti bolje. Treba ih ozbiljno shvatiti i ne smije ih se bagatelizirati.

SVE ZA NAŠU DJECU

Zato je važno da imamo dovoljno psihijatara za djecu i adolescente, da imamo gdje smjestiti tu djecu i važno je dati roditeljima ili skrbnicima prave informacije. Potrebno je izgraditi kvalitetnu mrežu skrbi za djecu, ona mora biti dostupna u svakom kutku države, što sada nije slučaj. Neshvatljivo je da Dalmacija nema gdje smjestiti dijete koje se samoozljeđuje ili je pokušalo izvršiti suicid.

Na tome se radi, ali strategija razvoja mentalnog zdravlja (Nacrt Strateškog okvira razvoja mentalnog zdravlja 2022 - 2030.) prema mišljenju stručnjaka nije zadovoljavajuća. Na strategiju je stiglo 147 primjedbi i komentara, a sudionici javnog savjetovanja (proljeće, 2022.) po tko zna koji put su upozorili da treba povećati psihijatrijske i bolničke kapacitete te predvidjeti dostatna sredstva.

Komentare i primjedbe dostavili su uredu pučke pravobraniteljice i pravobraniteljice za djecu, reagirali su brojni psiholozi i psihijatri, strukovne udruge i komore. Tako je Ured pučke pravobraniteljice upozorio da je u Strategiji izostavljeno definiranje ključne mjere -smanjivanje lista čekanja i osiguravanje pravodobnog liječenja osoba s problemima mentalnog zdravlja. Pravobraniteljica za djecu upozorila je na nedovoljan broj dječjih i adolescentnih psihijatara i istaknula nužnost povećanja broja specijalizacija psihijatara u svim dijelovima države.

„Treba osigurati uvjete za stacionarno psihijatrijsko liječenje djece na području Dalmacije jer djeca s tog područja mogu biti stacionarno liječena tek u Zagrebu ili Rijeci, čime se krši njihovo pravo na liječenje što bliže mjestu stanovanja i obitelji“, upozorila je pravobraniteljica.

Posebno je burne reakcije izazvala stavka o financiranju jer nije predviđeno izdvajanje nikakvih dodatnih sredstava za njezinu provedbu, odnosno ona bi se trebala financirati iz proračuna koji je dobilo Ministarstvo zdravstva za 2022. godinu i u projekcijama za 2023. i 2024..

„Budući da nije moguće uvoditi promjene bez ikakvih ulaganja, to znači izbor vladajućih da se ne radi na unapređenju cjelokupne brige za mentalno zdravlje građana“, naglasilo je Zagrebačko psihološko društvo i zatražilo promjene u financiranju (Hina, travanj 2022.).

Tako, dakle, stvari stoje.

POMAKA IPAK IMA

Važno je da nijedno dijete ne oskudijeva ni u čemu bitnom, ali puno obitelji je siromašno ili je u riziku od siromaštva. To traži ozbiljne zahvate. Cijene su nezaustavljive, plaće mizerne, a retorika je uvijek ista. Radi se, Vlada brine o svakom našem građaninu, bit će bolje...

Dobro je, premda nedovoljno jer djeca trebaju tijekom cijelog dana jesti kako treba, da im je u školi osiguran barem jedan besplatan obrok. Dobro je što će država plaćati naknadu za djecu umjesto roditelja koji godinama „zaboravlja“ na alimentaciju.

Svakim danom je svijest o nužnosti dobre skrbi društva za djecu sve jača. Pomaci su vidljivi i to treba priznati, ali još je puno posla pred upravljačkim strukturama. Za sve je potrebna politička volja jer sve je politika.

Zato upravljačke strukture ne smiju biti amnestirane ako ne djeluju kako treba. Razumno je biti u balansu: što je dobro pohvaliti, što je loše, pokušati poboljšati, kritizirajući na konstruktivan način. Djeca ne smiju biti sredstvo obračuna u političkoj areni.

Treba ponoviti da nitko ne bi smio tući svoje dijete i da dijete ne smije ići gladno na počinak. Nitko ga ne bi smio neprimjereno dirati, vrijeđati ga i omalovažavati.

Drugim riječima, kada su posrijedi djeca, ništa nije previše i svega je premalo. Trebaju nam bolje obrazovanje i kvalitetne socijalne intervencije. Siromaštvo je najgora „bolest“, ono generira patnju. Rad na pravim uzrocima trauma i patnje najmlađih i otklanjanje takvih „okidača“, najučinkovitija je mjera koja bi ih štitila od poremećaja.

Izvor: pixabay

Uz naglasak na pitanje svrhe i smisla života jer nema životnog standarda koji bi ispunio osjećaj egzistencijalističke praznine koja poput bauka kruži civilizacijom zapadnog kruga.

Odgovor na pitanje o tome što je svrha i smisao života može se potražiti u nekoj zajedničkoj duhovnoj platformi, što je u nas najčešći slučaj (religijski koncepti), a to može biti i koncept poput japanskog ikigaija. Ikigai je motivirajuća snaga, ono nešto ili netko što osobi daje smisao ili razlog za življenje, što je individualno. Poticajan je i Franklov tragični optimizam. Bez svrhe i smisla života smo prazne ljuštore. Djecu koja rano iskažu želju da se nečim bave (sport, umjetnost, bilo koji hobi, oblikovanje nečega rukama itd.) treba ohrabrivati i poticati. Svrha ne mora biti nešto uzvišeno; to može biti nešto što samo nas veseli.

Dozvolimo si na kraju jednu metaforu: problem s našom djecom je poput luka sa stotinu ovojnica, ali gulimo li ga ustrajno, suzama usprkos, doći ćemo do suštine.

Reference:

Torre, Robert. 2014. Prava istina o psihijatriji: kako zaustaviti planetarnu epidemiju uzimanja

psihofarmaka. Zagreb: Profil Knjiga

Foucault, Michel. 1988 [1965]. Madness and Civilization: A History of Insanity in the Age of

Reason. New York: Vintage Books.

file:///C:/Users/Korisnik/Desktop/dj.%20psihijatrija%20materijali/Djecja-i-adolescentna-psihijatrija.pdf

<https://zdravlje.gov.hr/UserDocImages/2022%20Objave/STRATE%C5%A0KI%20OKVIR%20RAZVOJA%20MENTA>

file:///C:/Users/Korisnik/Desktop/5/09-Zitko.pdf

2027. Dodig-Ćurković i sur: Dječja i adolescentna psihijatrija u Hrvatskoj;
file:///C:/Users/Korisnik/Desktop/5/Ses%2027.pdf

Novinarski projekt Dječja i adolescentna psihijatrija u Hrvatskoj: sadašnji problemi i izazovi za budućnost.

Tekst je objavljen uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije, iz Programa poticanja novinarske izvrsnosti.

NULL

Psiha.hr

O
NAMA

KONTAKT

PRIVATNOST

UVJETI

